

praevaluit *phasis*, ut aiunt, qua novam formam induxit, Ecclesiae nempe universalis gentibus omnibus accommodatae — At *respondeatur*: — 1) recolenda sunt tria veluti stadia in mosaicis caeremoniis; nam usque ad praedicationem Messiae necessariae extiterunt pro Judaeis; dein adhuc licebat illas usurpare, quin tamen earum obligatio urgeret: denique, significavit ipse Deus (Act. X.) tempus iam advenisse eas abolendi: tunc ritus mosaici illiciti ac noxii evaserunt — 2) Falsum est, Petrum favisce circumcisioni; siquidem (Act. XV. 11.) ait: « Nunc ergo quid tentatis Deum imponere iugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? » Ad summum dici posset, Petrum (si tamen idem est, de quo agitur Gal. II.) se subtraxisse a gentilium convivio, advenientibus iis qui erant ex circumcisione, ex timore; sed id minime tribuendum est patrocinio circumcisionis — 3) Timide quidem accessit Petrus ad praedicandum evangelium gentibus; sed non quia dubitabat, *num illis esset annunciandum*, sed quia incertus erat *de tempore, quo inchoanda erat* praedicatio ad gentes. Sane audierat Petrus a Christo, evangelium praedicandum esse in mundo universo, omnibus gentibus, omni creaturae: audierat illud (Matth. X. 18.): « ad praesides et ad reges ducemini propter me, in testimonium illis et gentibus »; unde ipse (Act. II. 39.) dixit, repremissionem esse « omnibus qui longe sunt, quoscumque advocaverit Dominus Deus noster »; et (X. 43.) « annunciavit peccatorum remissionem omnibus qui credunt in Christum » — 4) Petrus non ab Apostolis, sed ab iis qui erant a circumcisione, quique, licet ad Christum conversi, mordeus tamen adhaerebant legi circumcisionis, reprehensus dicitur (Act. XI. 2.); unde vitio ei vertitur non quod ad gentiles accessisset, sed ad incircumisos (v. 3.). Sed illi ipsi iudaizantes christiani cito errorem suum deposuerunt; siquidem a Petro edocti responderunt (v. 18.): « ergo et gentibus poenitentiam dedit Deus ad vitam » — 5) Tam longe abest, ut occasione persecutionis a synagoga excitatae se separaverint christiani, ut potius eorum separatio causa extiterit persecutionis. Id quidem patet ex tota illa primitiva historia — 6) Falsa omnino sunt quae adduntur *de nova phasi* Ecclesiae universalis a Paulo inducta; satis enim constat ex dictis, Christum ipsum instituisse Ecclesiam universalem.

In Concilio vero Jerosolimitano, Petri potius praevaluit sententia, si ita loqui fas est; cum enim Judaei vellent, gentes ad Christum conversas circumcidi, et Paulus et Barnabas rem ad Apostolos detulissent; « surgens Petrus (Act. XV. 7. seqq.), dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes verbum Evangelii et credere. Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum Sanctum sicut et nobis. Et nihil discrevit inter nos et illos, fide purificans corda eorum. Nunc ergo quid tentatis Deum, imponentes iugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? Sed per gratiam Domini nostri Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum et illi ». Quod decretum licet directe latum pro gentilibus pro omnibus tamen valere patet, sive quia agitur generatim de *discipulis*, sive quia de ritibus mosaicis agitur tamquam de re iam transacta (*portare potuimus*), sive denique quia generalis redditur ratio (*per gratiam Jesu Christi credimus salvari*).

ARTICULUS QUARTUS

An ex Christi institutione Ecclesia sit essentialiter visibilis.

§. I.

Exponitur status quaestionis.

446. Perperam censuit Zacharias (Animadv. ad cap. 8. Approquinq. Cami, exstat etiam apud Migne, vol. 5. 942.), quaestionem de visibilitate Ecclesiae esse nominis et non rei. Imo, ut statim patebit, quaestio haec haberi potest uti caput omnium controversiarum nos inter et Novatores: idque non modo Theologi catholici, sed et Protestantes passim fatentur (1).

(1) Hinc legimus (*The British and Foreign Evangelical Review*, June 1855. No. 13. p. 295.): « Everything depends upon the answer to the question,

447. Itaque certum est imprimis, plures ex antiquis haereticis logice devenisse ad errorem de Ecclesia *invisibili*: siquidem semel statuto principio quod Ecclesia est « coetus iustorum » vel « coetus perfectorum » vel « coetus praedestinatorum » (n. 404.); cum hi omnes non videantur, consequens erat dicere Ecclesiam esse *invisibilem*.

448. Eudem errorem certe docuerunt e Protestantibus plures, ac praesertim eorum principes. Lutherus (lib. de abrog. miss. priv. p. 1.) inquit: « Quis Ecclesiam nobis monstrabit cum sit occulta in spiritu, et solum credatur, sicut dicitur: credo Ecclesiam sanctam? » Calvinus vero (lib. 4. Instit. c. 1. n. 7.): « Bifariam », ait, « de Ecclesia sacrae litterae loquuntur: interdum enim cum Ecclesiam nominant, eam intelligunt quae est revera coram Deo ». Et inferius: « Nobis invisibilem, solius Dei oculis conspicuam credere Ecclesiam necesse est ». Ac (n. 3.): « Caeterum ad amplexandam eo modo Ecclesiae unitatem, nihil opus est Ecclesiam ipsam oculis cernere, aut manibus palpare ». Plures similes confessiones de Ecclesia *invisibili* refert Bossuetius (hist. Variat. l. 15., nn. 16. seqq.); et Fratres Walemburchii (l. 1. de unit. Eccl. c. 5. et tract. 3. de Eccles.).

449. Vera huius erroris origo apud Novatores haec est: cum Catholici ab ipsis quaererent ubinam fuisse reformatorum Ecclesia ante Lutheri et Calvini discessionem ab Ecclesia Romana, nec iidem possent ullatenus ab hac sibi per molesta interrogatione se expedire; necessitate quadam, in professionem de Ecclesia *invisibili*, lapsi sunt. Quam erroris originem agnoscit ipse Palmer (1).

450. Verum cum doctrina de Ecclesia *invisibili*, spectata tum rei natura, tum positiva Christi institutione, prout in Evangelii

What is the Church? If it is an external society of professors of the true religion, then it is visible as an earthly kingdom; if that society is destroyed, the Church is destroyed; and everything that is true of the Church is true of that society. Then, in short, Romanism must be admitted as a logical necessity.

(1) Ita scribit (p. 1. c. 3. vol. 1. pag. 26.): « In fact, the Reformed seem generally to have taught the doctrine of the visibility of the church, until some of them deemed it necessary, in consequence of their controversy with the Romanists [Catholics], who asked them where their Church existed before Luther, to maintain that the Church might sometimes be invisible ». Idem ingenuus fatetur Jurieu, apud Bossuet (Variat. l. 15. n. 17.).

legitur, nimis aperte absurdum videatur; non pauci inter Protestantes eum errorem, eiusque assignatam originem uti *calumniam* indignanter reiiciunt. Ita, inter alios, Field (l. 1. c. 10.); Gerhard (c. 7.); Chillingworth (c. 5. n. 13.).

451. Hinc alii e Protestantibus ipsis, sententiam temperantes de *absoluta* invisibilitate Ecclesiae, docuerunt Ecclesiam esse ex ordinatione divina visibilem; at negarunt eam esse essentialiter et indefectibiliter visibilem, ita ut nullo temporis spatio, quantumvis exiguo, possit aut in aliquo gradu, aut etiam penitus obscurari. Hinc contendunt ipsam Ecclesiae fidem adeo corrupti posse, eamque corruptionem adeo diffundi ac propagari ad tempus, ut vera Ecclesia non appareat. Hunc errorem insinuavit imprimitus ipse Calvinus, qui (praef. Inst.) inquit: « Fremunt nisi Ecclesia digito semper ostendatur... Quin potius permittamus Deo, ut quando ipse solus novit qui sui sunt, interdum etiam Ecclesiae suae exteriorem notitiam ab hominum aspectu auferat ». Quibus accinens confessio calviniana gallica (art. 31.), « Interdum », ait, « ut nostris etiam temporibus, interrupto Ecclesiae statu, necesse fuit nonnullos extra ordinem excitari, qui Ecclesiae collapsae ruinas instaurarent ». Idem etiam logica necessitate teneant oportet quotquot ausi sunt dicere, Rom. Pontificem esse Antichristum, aut Ecclesiam Catholicam per aliquot saecula ante haeresim Lutheri idolatriae et superstitioni indulsisse, siquidem tunc eorum Ecclesia nondum exstabat (1).

452. At aliis adhuc durum videtur concedere Ecclesiam vel ad tempus omnino defecisse: adeoque statuunt theoriam de duplice Ecclesia, *invisibili* et *visibili*, primae solum tribuentes indefecti-

(1) Unde auctor libri, cui titulus: « The Church in the Middle Ages » (p. 3.), scribit: « In full agreement, then, with the authorized teaching of the Church of England, in her Articles and Homilies; and with the views of all her leading divines from the Reformation downward... Jewel, Hooker, Hall, Ussher, Downane, Mede, Chandler, Halifax, Newton, More, Hurd, Lowth, Van Mildert, Davison, etc.... we regard the history of the Middle Ages as the history of the Papal Apostacy; and in seeking for the *Church of Christ* in those ages, we look to find it in conformity with the predictions of Daniel and St. John, "warred with," "prevailed against," "worn out," "overcome;" but still always visibly existing; to suffer these things for an allotted period, and in the end to revive and triumph ».

bilitatem ceterasque Christi promissiones, quam proinde vocant *Ecclesiam promissionum*. Hunc errorem docuit ipse Lutherus, ut diximus (n. 405.); eique adhaerent non pauci recentiores, inter quos Litton, cuius verba retulimus (n. 406. not.); eundemque refert Suarez (Def. 1. 1. c. 7. n. 1.), dicens: « Qua supposita distinctione [duplicis Ecclesiae, visibilis et invisibilis], respondent [multi ex antiquis Protestantibus], Ecclesiam invisibilem esse veram Christi Ecclesiam et Catholicam, cui promissum est ut numquam deficiat, nec portae inferi contra eam praevalerent. Alteram vero Ecclesiam apparentem et visibilem, licet in hac externa specie perseveret, dicunt in veritate fidei, et subinde in subsistentia verae Ecclesiae posse deficere, et iam defecisse in Ecclesia Romana, cuius formam et speciem ita depingunt ipsi ». Quare immerito Gerhard (de Eccl. c. 7. n. 70.) incusat Bellarminum perversae interpretationis, eo quod Protestantibus tribuat doctrinam de duplice Ecclesia.

453. Denique aliis haec omnia nimis absurdia videntur, adeoque fatentur Ecclesiam esse *visibilem*, « sic tamen, advertit Bellarminus (l. 3. c. 11.), de antiquis haereticis (idem recentioribus quadrat), ut nomine visibilis, re invisibilis esset » (1). Haec quidem attulimus, ut innotesceret quam multae discrepantes sententiae de visibilitate aut invisibilitate Ecclesiae inter Protestantes vigeant: quod tandem ipsi fatentur (2).

(1) Exemplo sit Palmer, qui (p. 1. c. 3.) scribit: « By the visibility of the Church is meant the manifest, public, known existence of congregations or Churches professing Christianity, and joining in external acts of Christian worship. The point which I am about to establish is, that there were always to exist such societies, according to the Divine appointment; and that Christianity was never to be reduced at any time to obscurity; or to be a secret profession, held by a few scattered individuals, living and uniting externally in the profession of a *false religion* ».

(2) Ita Browne (Expos. 39. art. 19.) scribit: « It is, however, certain that the Article confines itself to the consideration of the visible Church, and gives us no authoritative statement concerning the invisible Church. And indeed the Reformers themselves vary considerably in their statements on the subject, thong the sad corruptions in the visible Church in their days led them naturally to apply some of the promises in Scripture to a secret body, and not to the universal Church » — Cf. Murray (de Ecclesia, disp. V. sect. 4.).

454. Ad nos quod spectat, ne singulas aberrationes prosequi cogamur, verum imprimis visibilitatis Ecclesiae conceptum statuere, eumque dein firmis argumentis communire conabimur: inde mole veluti sua contrarii errores omnes concident. Atque ut a primo exordiamur, quum de Ecclesiae visibilitate agitur, non quaeritur profecto, utrum visibilis sit *materialiter*, ut aiunt, spectatis scilicet membris e quibus conflatur, ritibus quibus so- ciantur, ministerio quo reguntur, etc.; evidens enim est haec omnia visibilia esse oportere quamdiu agitur de coetu hominum. Quod itaque in quaestione adducitur id est, utrum Ecclesia sit visibilis etiam *formaliter*, nempe uti *vera Ecclesia*, ita ut Ecclesia a Christo instituta, Ecclesia, ut aiunt, promissionum, certo disser- natur ab aliis coetibus, qui non sunt ea *vera Ecclesia Christi* — Cf. Suarez (de Fide, disp. 9. sect. 8. n. 1.).

455. Cum autem *vera Ecclesia Christi* constet *anima* et *cor- porem* (nn. 410. seqq.), si videtur solum corpus et *nullo modo* anima, proprie non videtur *vera Ecclesia Christi*, quae certe non est corpus mortuum. Pariter verae Ecclesiae Christi, sicut cuilibet enti, competit aliquae *proprietates*: nisi hae proprietates sint aliquo modo visibles, dici nequit Ecclesiam, uti *veram Christi Ecclesiam*, esse visibilem. Sed inde exsurgit difficultas: quo modo, aiunt, potest interior fides, gratia sanctificans, caeteraque dona, quae Ecclesiae animam constituunt, videri? quomodo aliquae proprietates, ex. gr., unitas, sanctitas, quoad omnes suas partes videri possunt? Ad quam difficultatem explicandam, notandum est aliquid posse esse *visible vel per se, vel per aliud* (dicunt *per accidens*), in quo et per quod manifestatur; sicut in homine corpus est *per se* visibile; anima autem rationalis illud informans licet *per se* visibilis non sit, per externa tamen signa, ex. gr., per loquaciam, manifestatur: nisi aliquis visibilis sit ut animal rationale, non est visibilis *formaliter*, seu *ut homo*. Ecclesia igitur, quoad corpus est visibilis *per se*; quoad animam est visibilis per signa, quibus se manifestat; quoad proprietates est visibilis partim *per se*, partim *per aliud*; atque ideo *formaliter* visibilis est seu uti *vera Ecclesia Christi*. Evidem non appetet, neque *per se* manifesta est interna fides, iustitia interna seu sanctitas, etc. quae est velut anima corporis Ecclesiae; sed nec hominis

anima per seipsam appareat: nihilominus quemadmodum anima ipsa veluti relucet per corpus, quod informat, vivificat, per quod agit, adeo ut videatur verus homo; ita anima Ecclesiae, corpus informans, movens, vivificans, per illud manifestatur, adeo ut visibilis sit *vera Ecclesia Christi* — Cf. Suarez (l. c. n. 6.). Visibilitas itaque Ecclesiae est « certa manifestatio verae Ecclesiae Christi », quae determinat hoc certum iudicium: « haec est vera Ecclesia Christi ».

456. Haec sat patefaciunt conceptum visibilitatis, quam nos Ecclesiae vindicamus. Solum addamus oportet, eamdem visibilitatem, in doctrina catholica, ad ipsam Ecclesiae essentiam pertinere, adeoque nullo tempore ab ea deesse posse. Sicut enim si deesset anima, vel corpus, vel unio inter animam et corpus, iam non haberetur homo, ad cuius essentiam ea omnia pertinent; ita deficiente visibilitate, deficeret ipsa Ecclesia. Non ideo tamen hic asserimus perpetuam *indefectibilitatem* Ecclesiae, quae infra suo loco probanda est; sed dicimus Ecclesiam tamdiu esse visibilem quamdiu perdurat.

457. Ex dictis facile quisque videt Ecclesiam esse *visibilem*, seu certo cognoscibilem, uti *factum vere divinum*. Etenim Ecclesia visibilis est *formaliter*, seu uti *vera Christi Ecclesia*; sed *vera Christi Ecclesia* est divina institutio, divinum opus: ergo Ecclesia visibilis est, seu certo cognoscibilis uti opus divinum. Hinc Concil. Vatic. (Const. *Dei Filius*, cap. 3.) ait: « Deus per Filium suum unigenitum Ecclesiam instituit suaque institutionis manifestis notis instruxit, ut ea tamquam custos et magistra verbi revelati ab omnibus posset agnosciri. Ad solam enim catholicam Ecclesiam ea pertinent omnia, quae ad evidentem fidei christianaem credibilitatem tam multa et tam mira divinitus sunt disposita. Quin etiam Ecclesia per seipsam, ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis foecunditatem, ob catholicam unitatem, invitamque stabilitatem, magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile. Quo fit ut ipsa veluti signum levatum in nationes, et ad se invitet qui nondum crediderunt, et filios suos certiores faciat firmissimo niti fundamento fidem, quam profitentur ».

458. At inquires: Ecclesiam esse, est articulus fidei, quippe in symbolo dicimus « credo sanctam Ecclesiam »; sed quod est articulus fidei non videtur, sed creditur; ergo Ecclesia non est *formaliter* visibilis.

459. Cum huic difficultati varie responsum fuerit a Theologis, iuverit haec breviter adnotare — 1) Responderunt aliqui in Ecclesia aliquid videri, et aliud credi: videri coetum hominum qui est Ecclesia; sed, quod ille coetus hominum sit vera Christi Ecclesia, non videri, sed credi. Sicut, inquit, baptismus quatenus est ablution exterior, cernitur; quatenus vero est sacramentum, creditur; atque hoc modo in symbolo dicimus: credo unum baptismum.

2) Verum haec responsio, quae in aliquo forte stadio controversiae, attenta adversariorum natura, tolerari posset, *absolute* probari minime potest. Ex ea enim sequeretur, Ecclesiam non esse *formaliter* visibilem; adeoque nec posse nos per notas verae Ecclesiae, ut inferius praestituri sumus, demonstrare illum coetum visibilem hominum qui profitentur Christi fidem sub Rom. Pontifice, esse veram Christi Ecclesiam, sed hoc tantum haberi per fidem; quod profecto nullus Catholicus admittere potest.

3) Exinde autem patet, Theologos illos, si *absolute* dederint huiusmodi responsionem, ad summum sibi non cohaerere; at nullatenus censendi sunt adversi doctrinae de visibilitate Ecclesiae, prout a nobis exposita est. Omnes enim fatentur Ecclesiam per alias notas visibilem esse, uti *veram Christi Ecclesiam*; omnesque, iis notis adhibitis, ostendunt Ecclesiam Romanam esse veram Ecclesiam Christi.

4) Plures ex illis Theologis ideo adhibuisse videntur praeditam responsionem, quia, in eorum sententia, quod est evidenter cognitum aut clare visum nequit esse obiectum fidei. Verum hanc sententiam minime amplexi sumus in tract. de Virtut.; ac proinde, iuxta ea, quae ibi tradidimus, facilis nobis est responsio propositae difficultati. Distinguimus enim *prop. min.* « quod est articulus fidei non videtur, sed creditur », *dist.* non videtur *formaliter* prout creditur, seu *ob ipsum motivum* propter quod creditur, *conc.*; non videtur *materialiter*, seu *ob aliud motivum*, *neg.* Quemadmodum ergo unitatem Dei evidenter notam possumus cre-

dere, quatenus ei assentimur ob solam auctoritatem Dei revelantis, non attendendo ad rationes intrinsecas, quibus est evidens: ita Ecclesiam ex suis notis *formaliter* visibilem credere possumus, quatenus praescindendo ab argumentis, quibus visibilis et creditibilis redditur, eam tenemus ob solam Dei revelantis auctoritatem. Sed vide quae diximus in tract. de Virtutibus (disp. 2. a. 8. et disp. 3. a. 4.).

460. His itaque praemissis —

§ II.

Solvitur proposita quaestio.

PROP. XIX. — *Ecclesia christiana ita est formaliter visibilis, seu visibilis uti vera Ecclesia, uti Ecclesia, quam vocant, divinarum promissionum, ut, ex Christi institutione, visibilitas ad ipsam eius essentiam pertineat: Ecclesia igitur, spectata ipsius natura, non divina aut humana tantum, sed indivise divino-humana societas dicenda est.*

461. *Prob. I.* Constat in thesi praec. ita Christum instituisse Ecclesiam, ut ea, licet ex multis capitibus spiritualis et divina, esset tamen societas hominum et inter homines. Atqui ad essentiam verae societatis hominum et inter homines spectat visibilitas. Ergo —

Prob. min. « Nequeunt homines invicem in aliquod sociale consortium copulari absque mutua externa coniunctione, absque signis sensibilibus quibus inter se communicent, et ad communem finem societati praestitutum sese promoveant; absque adspectabilibus mediis et adspectabili principio auctoritatis, quod societas unitatem conservet ». Ergo —

462. II. Id quod necessario necdit cum fine proprio, propter quem Christus Ecclesiam instituit, ad ipsius essentiam pertinere dicendum est. Atqui visibilitas formalis necessario necdit cum fine, propter quem Ecclesia est a Christo instituta. Ergo

Prob. min. Ut paulo infra demonstrabitur — 1) « intendit Christus in Ecclesia et per Ecclesiam perennem facere suam in terris missionem et inge reddere suum orale magisterium. Sed missio Christi eiusque magisterium fuere visibilia; nec item posset Ecclesia illi muneri satisfacere, nisi esset adspectabilis societas ». Ergo — 2) « Christus intendit in Ecclesia et per Ecclesiam arcum salutis hominibus patefacere, et in ea ac per eam omnia exclusive media salutis suppeditare. Sed nisi esset Ecclesia conspicua, nec talia media salutis exstarent, nec posset eadem Ecclesia ministrare, nec homines possent ipsam agnoscere atque adire, ut mediis idoneis ad salutem proveherentur ». Ergo — Cf. Cercia (sect. 2. 1. 2.), qui pluribus evolvit haec argumenta.

463. III. Id ipsum confirmari potest directe ex Scripturis. Quod argumentum sumimus a Bellarmino (de Eccles. milit. l. 3. c. 12. seq.), qui praecitate illud exponit. Ac — 1) ubicumque in Scripturis invenitur *nomen* Ecclesiae, semper eo visibilis congregatio significatur; nec unum saltem locum Calvinus proferre potuit, nec protulit, ubi hoc nomen tribueretur congregationi invisibili. Sane cum dicitur (Num. XX.): « Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem? » Ecclesia vocatur populus ille notissimus Israel, qui exierat de Aegypto — Item (III. Reg. VIII.) de Ecclesia manifeste loquitur Scriptura, dicens: « Convertitque rex faciem suam, et benedixit omni Ecclesiae Israel. Omnis enim Ecclesia Israel stabat ». — Pariter (Matth. XVI.) dixit Christus: « Super hanc petram aedicabo Ecclesiam meam »: iamvero nomine *petrae* sive intelligas Christum aut fidei confessionem, ut haeretici volunt, sive Petrum, ut nos credimus, semper fundamentum Ecclesiae est aliquid sensibile, ut patet, ac proinde Ecclesia ipsa est sensibilis, sive visibilis. Et (Matth. XVIII.): « Dic Ecclesiae si Ecclesiam non audierit », etc.: certe neutrum servari posset, si esset Ecclesia invisibilis. Et (Actor. XX. 28.): « Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei »: quomodo poterant regere Ecclesiam, quam non noverant? — Item (Actor. XV.): « Illi quidem deducti ab Ecclesia pertransibant Phoenicem »; et (ibidem): « Cum venissent Hierosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia »; et (c. XVIII.): « Ascendit, Paulus, et salutavit Ecclesiam »: quomodo ista convenient Ecclesiae invisibili? —